

Цікавыя сустрэчы

УНУК КАЗАЧНІКА

З хлопцам, якога вы бачыце на здымку, я пазнаёмілася сёлет у Віцебску на «Славянскім базары». Праходзіла міма і заслухалася, як ён артыстычна расказваў матулям з дзеткамі казку пра маленькую пчолку, якой Бяроза ды Елка дапамаглі знайсці Ліпу.

Аказалася, што Аляксей Ільін з Санкт-Пецярбурга — унук віцебскага казачніка Рыгора Шакулава. Штогод хлопец разам са сваёй маці прыязджае на радзіму дзядулі з вялізным чамаданам яго казак. Штосьці прадаюць за сімвалічны кошт, штосьці дораць.

— Вось ужо 30 гадоў, як не стала дзядулі. І ўсё гэта час мама нястомна выдае яго кнігі. Мы з братам Андрэем дапамагам ёй чым можам. За ўласныя грошы выдаём і вялікія зборнікі, і асобныя тоненькія кніжачкі, каб казкі дзядулі былі даступныя кожнаму маленькаму чытачу. З жахам назіраю, як многія сучасныя амерыканскія мультфільмы схаваным чынам навязваюць дзеткам усялякае зло. Мамы і таты думаюць: «глядзяць малыя нешта, ну то і добра, галоўнае, каб не плакалі». Мы ж хочам, каб як мага больш хлопчыкаў і дзяўчынак выходзілі на добрых казках.

Аляксей расказваў, што Рыгора Шакулава называюць віцебскім Біянкі. Бо ён таксама з любоўю пісаў пра прыроду.

— Казкі майго дзядулі дзівосныя, добрыя, светлыя! Цяпер такія вялікая рэдкасць! Яны вучаць думаць, любіць, захапляцца, здзіўляцца, марыць, даражыць сяброў-

Фота Надзея Дрындрыжык

ствам, адрозніваць добро ад зла, шчырасць ад прытворства, праўду ад хлусні. Хочацца, каб іх праходзілі ў школах, дзіцячых садках. Каб дзеці раслі чулымі людзьмі.

Мой дзядуля пражыў нялёгкае, але, як ён сам казаў, шчаслівае жыццё. Не стамляўся паўтараць, што яму пашчасціла нарадзіцца ў такім прыгожым краі. Гадаваўся ён у вёсцы пад Віцебскам, у шматдзетнай беднай беларускай сям'і. Старэйшы брат навучыў яго чытаць у 6 гадоў. Тады ў вёсцы ні радыё, ні тэлевізараў не было, таму да Рыгоркі вечарамі прыходзілі хлопчыкі і дзяўчынкі з усёй вёскі, каб паслухаць казкі братоў Грым, Андэрсена, народныя.

Пасля школы Рыгор Шакулаў скончыў Віцебскі педагагічны тэх-

нікум, затым Лесатэхнічную акадэмію і Літаратурны ўніверсітэт імя Уладзіміра Маякоўскага ў Ленінградзе. Практычна ўсё сваё жыццё ён прысвяціў азелененню гарадоў, у тым ліку і роднага Віцебска. А па вечарах і начах пісаў казкі ды вершы для дзяцей. Яго першыя вершы, дарэчы, былі на беларускай мове.

— **Алёша, напэўна, ты натхняў дзядулю на новыя казкі?**

— На познія, магчыма. Але галоўным яго натхняльнікам была сама прырода, якую ён называў сваім зялёным сябрам. А таксама яго дачушка Ніна — мая мама. Яна раскавала, што кожны вечар ён чытаў ёй свае новыя казкі. Тата вучыў яе заўважаць прыгажосць вакол сябе. Яны часта разам сустракалі світанкі ля мора, у лесе, у

гарах. Ён вучыў сваю дачку, а потым і нас з братам, беражліва ставіцца да кожнага дрэўца, кветачкі, травінкі, да кожнага жучка-павучка. Дзядуля часта браў мяне з сабой у лес. Любіў пытацца «Якое гэта дрэва? Якая гэта птушка?» Так я пазнаваў прыроду, атрымліваў урокі казачнай дабрыні. У яго былі пласцінкі з галасамі птушак. Даваў нам з брацікам іх слухаць. Мы ездзілі з ім у Мазурына купацца, і дзядуля смеяўся называў нас мазурыкамі — гэта значыць гарэзнікі.

Я люблю прыязджаць у Віцебск, бо тут радзіма майго дзядулі. Заўсёды падыходжу да дома №14 па вуліцы Чапаева, дзе ён пражыў з сям'ёй 26 гадоў. Вельмі радасна, што там устанавілі мемарыяльную дошку ў гонар дзядулі.

У дзядулевых казках мала выдумкі. У іх больш убачанай і пачутай праўды. «Але ў жыцці заўсёды трэба быць крыху казачнікам!» — казаў дзядуля і быў такім усё жыццё, бо лічыў, што «без казак дзецям цяжка жыць».

Аднойчы, калі я быў маленькі, хтосьці з дарослых спытаў у мяне «ці люблю я дзядулю», я не раздумваючы адказаў: «Дзядуля, я цябе пяшчотна-пяшчотна люблю». Я вельмі шчаслівы, што мне дастаўся яго характар (Алёша таксама крыху піша вершы).

На развітанне я пацікавілася ў Аляксея, адкуль у яго вышыванка з беларускім арнамантам.

— Яшчэ летась купіў гэтую кашулю на «Славянскім базары». Яна мне дарагая, бо з радзімы дзядулі, нават у Санкт-Пецярбургу нагадвае мне пра яго.

Вось ужо 30 гадоў, як Рыгора Логінавіча няма з намі. Але памяць пра яго жыве. Прычым не толькі ў сэрцах дачкі і ўнукаў, але і ў хатніх бібліятэках многіх беларусаў. Аляксей і Ніна Рыгораўна штогод падчас свайго прыезду ў Віцебск праводзяць сустрэчы з маленькімі чытачамі і іх бацькамі. Адна з такіх сустрэч з казкамі Шакулава прайшла напрыканцы ліпеня ў бібліятэцы аграгарадка Акцябрскі.

— Мы з мамай паказалі дакументальны фільм пра жыццё і творчасць дзядулі, відэаспектакль па яго казкі «Фенікс Ур і Рандачка». Дарэчы, гэтую казку (і не толькі гэтую) пераклала на беларускую мову і паставіла спектакль Юліяна Самсонаўна Сусед-Вілічынская — дацэнт кафедры музыкі Віцебскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя П.М. Машэрава, кіраўнік узорнага фальклорнага калектыву «Зорачкі». Перакананы, дзядуля недзе там, на небе, вельмі цешыцца, што яго казкі загучалі з вуснаў акцёраў — дзетак з віцебскай гімназіі №1 — і па-беларуску.

Дарэчы, дарагія мамы і таты, спектаклі, пастаўленыя па кнігах дзядулі Аляксея ў Санкт-Пецярбургу і Віцебску можна паглядзець на сайтах (vk.com/skazochnik.zelenogo.tsarstva, vk.com/k.detyam). Там жа можна паслухаць і казкі Рыгора Шакулава ў выкананні яго дачкі Ніны Рыгораўны.

Надзея ДРЫНДРОЖЫК.
nadzieja@viazda.by

Мінск—Віцебск

Планы на лета

ЗЯЛЁНЫЯ ДЭТЭКТЫВЫ

— мужчынскія. А вось вам і першае заданне: даведайцеся, як можна выкарыстоўваць расліну. Дадзім толькі адну падказку: яе можна было і есці і надзяваць.

Позірк у мінулае

Хочаце даведацца, як прыкладна выглядалі першыя расліны? Дастаткова выбрацца да сажалкі ці нават да вялікай лужыны. Ціна на паверхні — гэта дробныя водарасці. Гэтак жа яны выглядалі і мільёны гадоў таму. А вось хвашчы і папараць, якія сёння туляцца ў цені іншых раслін, некалі былі памерамі з дом.

Прыгледзьцеся ўважліва да папараці і вы зразумеете, што насамрэч яна ніколі не цвіце, на паверхні ліста ўбачыце споры. Хоць у Беларусі ёсць расліна, занесеная ў Чырвоную кнігу — каралеўская папараць — у яе споры, знаходзяцца на асобай мяцёлцы, якая ну вельмі нагадвае незвычайную кветку. Тыя споры свецяцца прычым якраз на пачатку ліпеня. Маг-

чыма, з ёй і звязана купальская легенда.

Другое заданне на лета: знайдзіце паданні пра валожкі, званочкі, падбел і іншыя расліны. А калі вы тэксты надрукуеце, а кветкі засушыце, атрымаеце цудоўную кніжка.

Лічым з кветкамі

Паспрабуйце падлічыць лісты ў крываўніку, не збіліся? А хочаце яшчэ задачку — колькі насення дае дзьмухавец? Толькі на адной кветцы мы налічылі 634! А кожная расліна дае некалькі кветак. Вось вам законы выжывання ў дзеянні.

А як умее прыстасоўвацца пустазелле! Так, некалькі раслін бадзяку за год могуць захапіць да пяцідзiesiąці гектараў зямлі. Адна расліна выпускае дзясяткі тысяч семак-лятучак. А карэнне яе ідзе на глыбіню ў два-тры метры і пускае бакавыя парасткі, з якіх вырастаюць новыя бадзякі. Для нашага даследавання мы паспрабавалі адкапаць адзін

такі карэньчык на суседскім полі. Здабылі толькі «кавалачак» даўжынёй у метр.

Між іншым, вось вам і трэцяе заданне на лета: паспрабуйце адшукаць, якія яшчэ расліны выпускаюць насенне «на парашуціках». А таксама прыгледзьцеся, якімі іншымі спосабамі яны могуць размнажацца. Дадзім падказку — вусамі, каранямі; насенне можа падарожнічаць па вадзе, на поўсці жывёл і нагах чалавека. А вось мар'янік сеюць мурашы — якія любяць з'ядаць салодкія наросты з яго абалонкі. Не выпадкова мы такую кветку знайшлі побач з мурашнікам.

Жывы гадзінік

Расліны могуць падказаць, якая гадзіна. Прычым сачыць можна не толькі за тым, калі яны распускаюцца. Так, у 4—5 гадзін працяваюцца кветкі цыкорыю, а ў 14—15 яны зачыняюцца. Між іншым, расліна можа нават сачыць за перамяшчэннем сонца па небе, за гэта

і празвалі кветку «сонцавай нявестай». А вось шыпына хоць і прачынаецца ў 4—5 гадзін, зварочвае п'ялёсткі ў 19—20. Калі адкрыліся кветкі дзьмухаўца і бульбы — значыць, зараз усяго 5—6 гадзін, а калі яны закрыты — ужо ёсць 14—15 гадзін. Апошнімі прачынаюцца наготкі — а 9-й раніцы.

А яшчэ расліны прадказваюць надвор'е. Паназірайце, як сябе паводзяць палаявая бярозка, дзьмухавец, маргарытка.

Сярод вашых планаў на лета могуць быць і такія, як: насушыць святаянніку, заварыць скрыпеню, зрабіць напой з сухіх перамолатых карэньчыкаў дзьмухаўца, даведацца, як выглядаюць сон- і разрыў-трава, выпіць расінку з лісточка гусяляпкі, праверыць, хто хаваецца ў званочку (дробныя насякомыя на ноч і непагадзь забіраюцца ў гэтую кветку), распытаць бабулю, якія зёлкі і для чаго раней збіралі ў яе вёсцы, даведацца, з якіх раслін робяць фарбы, адшукаць рамонак, на якім немагчыма паваражыць (бываюць такія без белых п'ялёсткаў). І не забудзьцеся зрабіць прыгожыя малюнкi і вырабы з сухіх раслін і нарыхтаваць розных кветак і лісточкаў, якія можна і ўзімку выкарыстаць для аплікацыі.

Алена ДЗЯДЗЮЛЯ,
dziaziula@viazda.by
Вікторыя ВАЙЦЯХОВІЧ

Летась дачка рыхтавала для школы праект пра расліны. Набрала розных кніг у бібліятэцы, вычытала процым цікавыя факты і легенды пра розныя зёлкі. А пасля мы ўсёй сям'ёй спрабавалі адшукаць згаданыя ў энцыклапедыях расліны на нашым лецішчы. І калі асобныя «фотамадэлі» для будучай прэзентацыі адрозу трапіліся на вочы, каб сфатаграфавалі іншыя, давалося абысці не адзін луг, савітаць у лес, да ракі і возера. У выніку мы сабралі шыкоўны гербарый, а галоўнае, цікава правялі лета. Запрашаем вас далучыцца да такіх пошукаў.

Сакрэты пад нагамі

Каб даведацца нешта новае, зусім неабавязкова далёка выбірацца. Нават у горадзе вы зробіце багата адкрыццяў. Паспрабуйце адшукаць траву-мураву (яна ж спарыш), тую самую, з горада Мурама, які славяўся сваімі ўкосамі і адкуль родам знакаміты былінны багатыр Ілля. А яшчэ яе называлі «канатоп», бо затаптаць яе немагчыма. Вы самі не раз наступалі на яе нагамі. Яна выжывае там, дзе не

прыжываюцца іншыя расліны. У горадзе прабіваецца паміж пліткамі, напаяе на бардзюры, сцелюцца нават па пяску на дзіцячых пляцоўках.

Нярэдка ў горадзе можна пабачыць блакітныя кветкі цыкорыі, — расліны з якой робяць папулярны напой.

А ці чулі калі-небудзь як страляе крапіва? У сухое надвор'е можна ўбачыць маленькія пыльныя воблачкі. Гэта страляюць пылком мужчынскія атожылкі. Так, у крапівы — на адных сцяблінках жаночыя кветкі, на другіх

Мар'янік.

Гусялянка.